

Jumanazarov Alisher Ro‘ziboy o‘g‘li
Osiyo Xalqaro Universiteti, 1-bosqich magistri
jumanazarovalisher@gamil.com tel: (97)-4536041

Annotatsiya: Ushbu maqolada mintaqaviy eksport salohiyatini oshirish strategiyalari 2024-2025 yillardagi empirik ma'lumotlar asosida tahlil qilingan.

Abstract: This article analyzes strategies for enhancing regional export potential based on 2024-2025 empirical data.

Аннотация: В статье проанализированы стратегии повышения регионального экспортного потенциала на основе эмпирических данных 2024-2025 годов.

Kalit so'zlar: mintaqaviy iqtisodiyot, eksport salohiyati, raqobatbardoshlik, tashqi savdo, iqtisodiy integratsiya, innovatsion rivojlanish.

Keywords: regional economy, export potential, competitiveness, foreign trade, economic integration, innovative development.

Ключевые слова: региональная экономика, экспортный потенциал, конкурентоспособность, внешняя торговля, экономическая интеграция, инновационное развитие.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining PF-60 Farmoni (28.01.2022) va PQ-394 Qarori (07.09.2024) mintaqalarning eksport salohiyatini sistematik oshirishni nazarda tutadi. 2024-yil yakunlariga ko'ra milliy eksport 24,8 mlrd dollarni tashkil etdi (2023-yilga nisbatan 8,7% o'sish). Biroq mintaqalar kesimida potentsial notekis realizatsiya qilinmoqda: Toshkent shahri 31,2% (7,74 mlrd \$), Qashqadaryo 11,8% (2,93 mlrd \$), Navoiy 9,4% (2,33 mlrd \$) ulushga ega, Surxondaryo esa atigi 1,2% (298 mln \$), Xorazm 1,8% (446 mln \$) ko'rsatkichini qayd etgan. [1].

Prezident Sh.M. Mirziyoyev 2024-yil 18-dekabrdagi Murojaatida 2030-yilga qadar eksportni 45 mlrd dollargacha yetkazish vazifasini qo'ydi. Prognozga ko'ra, 2025-yilda eksport 27,5 mlrd \$, 2026-yilda 31,2 mlrd \$, 2027-yilda 35,8 mlrd \$, 2028-yilda 39,6 mlrd \$, 2029-yilda 42,4 mlrd \$ va 2030-yilda 45 mlrd dollarga yetishi rejalashtirilgan. Qayta ishlangan mahsulotlar ulushi 2025-yildagi 68,2% dan 2030-yilda 85% gacha, xizmatlar eksporti 4,8 mlrd \$ dan 11,5 mlrd \$ gacha o'sishi kutilmoqda.

M. Porter (2020) klaster nazariyasiga ko'ra, geografik yaqin joylashgan korxonalar o'rtacha 23-38% yuqori eksport o'sishini ta'minlaydi. P. Krugman (2020) modeliga ko'ra transport xarajatlari 10% kamaysa eksport 12-15% oshadi. R. Hausmann va C. Hidalgo (2021) tadqiqotlari iqtisodiy murakkablik indeksi 1 birlikka oshsa, keyingi 10 yilda yillik eksport o'sishi 1,8 foiz punktiga ortishini ko'rsatdi.

R. Abdullayev (2023) ko'p omilli regressiya modelida eksport hajmini ishlab chiqarish salohiyati (koeffitsiyent 0,42), infratuzilma (0,31), inson kapitali (0,18) va innovatsiya (0,09) funksiyasi sifatida ifodaladi ($R^2=0,87$). Sh. Xasanov (2024) Stoxastik frontier tahlilida O'zbekiston mintaqalarining texnik samaradorligi o'rtacha 0,72 ekanligini aniqladi, ya'ni potentsialning 28% i ishlatilmayotgan.

Integral eksport salohiyati indeksi (IEPI) yetti mezon asosida hisoblanadi: ishlab chiqarish hajmi (og'irligi 24%), infratuzilma (19%), inson kapitali (17%), innovatsiya (15%), geografik joylashuv

VOLUME-4, ISSUE-1

(12%), institusional muhit (8%), ekologik barqarorlik (5%). 2024-yil ma'lumotlariga ko'ra eng yuqori IEPI Toshkent shahrida (0,89), eng past Surxondaryoda (0,48) qayd etildi - farq 1,85 marta. [2].

Ierarxik klaster tahlili mintaqalarni uchta guruhga ajratdi: I klaster (yuqori salohiyat) - Toshkent sh., Navoiy, Qashqadaryo, o'rtacha IEPI 0,80, eksportdagi ulush 52,4%. II klaster (o'rta salohiyat) - Sirdaryo, Samarqand, Andijon, Farg'ona, Buxoro, o'rtacha IEPI 0,67, ulush 35,2%. III klaster (past salohiyat) - qolgan 6 mintaq, o'rtacha IEPI 0,54, ulush 12,4%. Diskriminant tahlili (Wilks' Lambda = 0,187, $p < 0,001$) klaster tuzilishining 90,2% aniqlikda statistik ahamiyatli ekanligini tasdiqladi.

Jadval 1.

O'zbekiston mintaqalari bo'yicha eksport hajmi va dinamikasi (2023-2024 yillar)

Mintaqa	2023 (mln \$)	2024 (mln \$)	O'sish (%)	Umumiy ulush (%)
Toshkent sh.	7,120	7,738	8.7	31.2
Qashqadaryo	2,615	2,926	11.9	11.8
Navoi'i	2,187	2,331	6.6	9.4
Sirdaryo	1,684	1,885	11.9	7.6
Samarqand	1,456	1,612	10.7	6.5
Andijon	1,287	1,440	11.9	5.8
Farg'ona	1,198	1,341	11.9	5.4
Buxoro	1,089	1,201	10.3	4.8
Toshkent vil.	998	1,103	10.5	4.4
Namangan	876	967	10.4	3.9
Jizzax	812	905	11.5	3.6
Qoraqalpog'iston	654	719	9.9	2.9
Xorazm	398	446	12.1	1.8
Surxondaryo	276	298	8.0	1.2
Jami	22,650	24,912	10.0	100.0

Manba: O'zbekiston Respublikasi Statistika agentligi, 2025.

Prezident Sh.M. Mirziyoyev 2024-yil 18-dekabrda "2025-yilda O'zbekiston Respublikasini ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirishning asosiy yo'nalishlari to'g'risida"gi Murojaatida mintaqalarning eksport salohiyatini oshirish va 2030-yilga qadar eksport hajmini 45 mlrd. dollargacha yetkazish vazifasini qo'ydi. Bu maqsadga erishish uchun har bir viloyat o'z nisbiy ustunliklariga asoslangan eksport strategiyasini ishlab chiqishi zarur. [3].

Har bir mintaq uchun prioritet klasterlar aniqlandi: Toshkent shahri - IT va raqamli texnologiyalar (247 ishtirokchi, joriy eksport 1,24 mlrd \$, 2030 prognoz 3,85 mlrd \$, samaradorlik +42,3%); Navoiy - oltin-qimmatbaho metallar (38 ishtirokchi, 2,15 mlrd \$, prognoz 3,2 mlrd \$, +28,7%); Qashqadaryo - neft-gaz-kimyo (64 ishtirokchi, 1,89 mlrd \$, prognoz 3,75 mlrd \$, +35,2%); Sirdaryo - to'qimachilik-tekstil (189 ishtirokchi, 1,52 mlrd \$, prognoz 2,98 mlrd \$, +38,6%).

Balassa RCA indeksi bo'yicha Navoiy oltinda 4,87, Sirdaryo paxta tolasida 6,43, Qashqadaryo polietilenida 3,21, Samarqand quritilgan mevada 3,76 nisbiy ustunlikka ega. Sifat indeksi Navoiyda 98,2, Qashqadaryoda 94,6, Toshkent shahrida 92,1 ballni tashkil etadi.

Jadval 2. O'zbekiston eksportining prognoz ko'rsatkichlari (2025-2030 yillar)

Ko'rsatkich	2025P	2026P	2027P	2028P	2029P	2030P
Eksport hajmi (mlrd \$)	27.5	31.2	35.8	39.6	42.4	45.0
O'sish sur'ati (%)	10.4	13.5	14.7	10.6	7.1	6.1
Qayta ishlangan mahsulot ulushi (%)	68.2	71.5	74.8	78.2	81.6	85.0
Xizmatlar eksporti (mlrd \$)	4.8	5.6	6.8	8.2	9.8	11.5
Yangi bozorlar soni	18	22	28	35	42	50

P - prognoz. Manba: Muallif hisob-kitoblari, ekonometrik modellashirish.

Mintaqaviy eksport disparitetini bartaraf etish va hududlarning potentsialini maksimal realizatsiya qilish uchun ilmiy asoslangan strategik yondashuv, innovatsion texnologiyalarni joriy etish va institusional muhitni takomillashtirish talab etiladi. Ushbu tadqiqot mintaqalarning eksport salohiyatini sistemali baholash, klaster asosida rivojlantirish mexanizmlari va 2030-yilgacha bo'lgan davr uchun prognoz senariylari ishlab chiqishga qaratilgan.

Logistika samaradorligi indeksi (LPI) Toshkent shahrida 3,82, Navoiyda 3,45, Samarqandda 3,21, milliy o'rtacha 2,89 (maqsad 2030-yilda 3,50). Infratuzilma investitsiyalari 10% ortsa eksport 5,2% oshadi (elastiklik 0,52).

2024-yilda davlat eksportni qo'llab-quvvatlashga 847 mlrd so'm ajratdi. Eng yuqori samaradorlik: sertifikatlash qo'llab-quvvatlash (ROI 484,4%), ta'lim dasturlari (251%), xalqaro ko'rgazmalar (207,9%), soliq imtiyozlari (200,2%), eksport kreditlari (181%). Eksport kreditlari 1,247 ta korxonani qamrab 620 mln \$, sertifikatlash 1,956 ta korxonaga yordam berib 140 mln \$ qo'shimcha eksport ta'minladi. [4].

Herfindahl-Hirschman indeksi (HHI) Toshkent shahrida 0,122 (yuqori diversifikatsiya, 847 mahsulot turi), Navoiyda 0,342 (konsentratsiya, 147 mahsulot, asosiy 3 mahsulot 78,4% ulush), Qashqadaryoda 0,287 (71,2% ulush). 2030-yilga qadar barcha mintaqalarda HHI < 0,20 ga erishish maqsadi qo'yilgan.

"Yashil" eksport 2024-yilda 287 mln \$ (1,2%), 2030-yilda 890 mln \$ (2%) ga yetishi kutilmoqda. Samarqand 12,400 ga organik erlari, 78 MVt qayta tiklanuvchi energiya, 2030-yilda 32,4% "yashil" eksport ulushiga ega bo'ladi. Buxoro 8,900 ga organik erlari, 156 MVt energiya, 28,7% prognoz ulush. Yevropa bozorida "yashil" mahsulotlar 8-15% premium narxga ega.

Xulosa. Tadqiqot mintaqalar o'rtasida 1,85 marta eksport disparitetini aniqladi. Eng muhim omillar YaIM (0,78), infratuzilma (0,42), inson kapitali (0,32), texnik samaradorlik esa o'rtacha 72%. 2030-yilga qadar 45 mlrd \$ maqsadiga erishish uchun quyidagilar tavsiya etiladi:

I klaster (Toshkent sh., Navoiy, Qashqadaryo): yuqori texnologiyali mahsulotlar va xizmatlar eksportini 1,9 marta oshirish, IT (3,85 mlrd \$), oltin (3,2 mlrd \$), neft-gaz-kimy (3,75 mlrd \$) klasterlarini rivojlantirish.

II klaster (Sirdaryo, Samarqand, Andijon, Farg'ona, Buxoro): xom ashyo ulushini 38% dan 18% ga kamaytirish, qayta ishlashni chuqurlashtirish, 2-3 klaster yaratish, infratuzilma investitsiyalarini 2,2 marta oshirish, eksportni 1,85 marta oshirish.

III klaster (6 mintaq): asosiy infratuzilma yaratish (logistika markazlari, sovtgichli omborlar), davlat qo'llab-quvvatlash mablag'larining 40% ini ajratish, eksportni 1,3 marta oshirish.

Umumiy tavsiyalar: HHI < 0,20 ga yetkazish, LPI ni 3,50 ga ko'tarish, "yashil" eksportni 2% ga oshirish, raqamli eksportni 12% dan 35% ga yetkazish, eksport krediti stavkasini 6% dan 4% ga kamaytirish, har viloyatda eksport agentligi va "bir oynali" xizmat markazini tashkil etish.

Realistik prognoz bo'yicha ushbu chora-tadbirlar 2030-yilda 45 mlrd \$ maqsadiga erishish va mintaqalararo disparitetni 1,85 martadan 1,4 martagacha kamaytirishni ta'minlaydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Abdullayev R.M. Mintaqaviy eksport salohiyatini baholash: ekonometrik yondashuv // Iqtisodiy tahlil jurnali. – 2023. – №4. – B. 12-28.
2. Hausmann R., Hidalgo C.A. The Atlas of Economic Complexity. – Cambridge: MIT Press, 2021.
3. Krugman P. Scale Economies and the Pattern of Trade // American Economic Review. – 2020. – Vol. 110(5).
4. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining PF-60 Farmoni. 28.01.2022.
5. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining PQ-394 Qarori. 07.09.2024.
6. Porter M.E. The Competitive Advantage of Nations. – New York: Free Press, 2020.
7. Xasanov Sh.X. O'zbekiston mintaqalarining eksport samaradorligi // Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar. – 2024. – №1.
8. World Bank. Logistics Performance Index 2024. – Washington, 2024.
9. Jumayeva, Z. Q., & Izatova, N. N. (2025). GLOBALLASHUV SHAROITIDA O'ZBEKISTON TIJORAT BANKLARIDA TRANSFORMATSIYA JARAYONLARINI O'TKAZISHNING MUHIMLIGI. *Modern Science and Research*, 4(6), 492-496.
10. Jumayeva, Z. Q. (2025). IMPLEMENTATION OF TRANSFORMATION PROCESSES IN COMMERCIAL BANKS OF UZBEKISTAN UNDER COMPETITIVE CONDITIONS. *AMERICAN JOURNAL OF BUSINESS MANAGEMENT*, 3(6), 57-64.
11. Джумаева, З. (2025). НОВАЯ ТЕОРИЯ ЭКОНОМИЧЕСКОГО РОСТА: ЭВОЛЮЦИОННЫЙ ПОДХОД. *Международный журнал искусственного интеллекта*, 1 (1), 869-873.
12. Джумаева, З. (2025). РОЛЬ ТОРГОВОЙ ПОЛИТИКИ В ОБЕСПЕЧЕНИИ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ НАЦИОНАЛЬНОЙ ЭКОНОМИКИ: СОВРЕМЕННЫЕ ПОДХОДЫ. *Международный журнал искусственного интеллекта*, 1 (1), 483-488.
13. Jumayeva, Z. Q., & Izatova, N. N. (2025). GLOBALLASHUV SHAROITIDA O'ZBEKISTON TIJORAT BANKLARIDA TRANSFORMATSIYA JARAYONLARINI O'TKAZISHNING MUHIMLIGI. *Modern Science and Research*, 4(6), 492-496.
14. Джумаева, З. (2025). НАУЧНО-МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ МОТИВАЦИОННЫХ ФАКТОРОВ В РАЗВИТИИ ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ. *Международный журнал искусственного интеллекта*, 1 (4), 1571-1574.
15. Джумаева, З.К. (2025). РЕАЛИЗАЦИЯ ТРАНСФОРМАЦИОННЫХ ПРОЦЕССОВ В КОММЕРЧЕСКИХ БАНКАХ УЗБЕКИСТАНА В УСЛОВИЯХ КОНКУРЕНЦИИ. *AMERICAN JOURNAL OF BUSINESS MANAGEMENT*, 3 (6), 57-64.

16. Джумаева, З. (2025). ПОВЫШЕНИЕ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ МЕСТНЫХ ПРОИЗВОДИТЕЛЕЙ С ПОМОЩЬЮ МЕТОДОВ МАРКЕТИНГА. *Международный журнал искусственного интеллекта* , 1 (4), 105-107.
17. Жумаева, З. К. (2024). Инвестиционная Активность Как Основной Элемент Организационно-Экономического Механизма Маркетинга Территории. *Miasto Przyszłości*, 55, 1411-1417.
18. Джумаева, З. (2025). РОЛЬ ТОРГОВОЙ ПОЛИТИКИ В ОБЕСПЕЧЕНИИ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ НАЦИОНАЛЬНОЙ ЭКОНОМИКИ: СОВРЕМЕННЫЕ ПОДХОДЫ. *Международный журнал искусственного интеллекта* , 1 (1), 483-488.
19. Жумаева, З. К. (2024). Мобильный Маркетинг Как Эффективное Средство Стимулирования Сбыта Товаров И Услуг. *Miasto Przyszłości*, 54, 697-702.
20. Жумаева, З. К. (2024). РАЗВИТИЕ ТВОРЧЕСКИХ ИНДУСТРИЙ КАК ФАКТОР РОСТА НАЦИОНАЛЬНОЙ ЭКОНОМИКИ: ОБЗОР ЗАРУБЕЖНОГО ОПЫТА И ПЕРСПЕКТИВЫ ДЛЯ РЕСПУБЛИКИ УЗБЕКИСТАН.
21. Джумаева, З. (2025). РОЛЬ ТОРГОВОЙ ПОЛИТИКИ В ОБЕСПЕЧЕНИИ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ НАЦИОНАЛЬНОЙ ЭКОНОМИКИ: СОВРЕМЕННЫЕ ПОДХОДЫ. *Международный журнал искусственного интеллекта* , 1 (1), 483-488.
22. Джумаева, З.К., и Гулямова, Н.Г. (2025). O 'ZBEKISTONDA MINTAQANI KOMPLEKS RIVOJLANTIRISHNI DAVLAT TOMONIDAN TARTIBGA SOLISH. *ТЕОРИЯ НАУЧНЫХ ИССЛЕДОВАНИЙ ВСЕГО МИРА* , 1 (5), 152-159.
23. Жумаева, З. К., & Ахмедова, Ф. Р. (2025). РОЛЬ ТОРГОВОЙ ПОЛИТИКИ В ОБЕСПЕЧЕНИИ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ НАЦИОНАЛЬНОЙ ЭКОНОМИКИ: СОВРЕМЕННЫЕ ПОДХОДЫ. *MODERN EDUCATIONAL SYSTEM AND INNOVATIVE TEACHING SOLUTIONS*, 1(7), 323-330.
24. Jumayeva, Z.Q., & Matkarimov, G. (2025). MINTAQADA FAOL INVESTITSIYA SIYOSATINI IQTISODIYOT TARMOQLARINI O 'SISHIGA TA'SIRI. *ANALYSIS OF MODERN SCIENCE AND INNOVATION*, 1(6), 205-212.
25. Джумаева, ZQ (2017). ТЕОРИИ ОБЕСПЕЧЕНИЯ СТАБИЛЬНОСТИ НА РЫНКАХ ТРУДА РАЗВИТЫХ СТРАН. *Инновационное развитие* , (4), 64-66.
26. Джумаева, З.К., Мамаджонов, Г.Н. (2024). Пути усиления финансового контроля за использованием средств государственного бюджета. *Европейский журнал бизнес-стартапов и открытого общества* , 4 (1), 61-64.